THE BYZANTINE EMPIRE WITHDRAWS EAST

Irina Constantinescu
PhD. student, University of Bucharest

Abstract: Eastern pre-Renaissance shaken by the Tatar-Mongol invasions, with the destruction of the Kievian civilization - a Kyoto-Russian - matures the Byzantine self-consciousness in the Eastern European area, where Wallachia and Moldova have ensured as independent states a Danubian south-north policy vital to the survival / the continuation of the conscience of the servants of Constantine the Great.

Keywords: Constantinople, rebirth, suffering, revival, Romanian Countries, Russia, culture

Căderea Constantinopolului îi îngrijorează peste măsură pe ortodocșii din sudul și nordul Dunării. Rusia cu greu își revenea după ce tătarii seceraseră oameni și averi iar aceia, în 1241, ajunseseră chiar la porțile Vienei. Civilizația kieviană, care înflorea, încrezătoare, devenise o ruină, dar:

> „(…) tocmai pentru că tătarii nu au ajuns pînă la Novgorod și Pskov, aceste orașe, care și-au păstrat independența, au fost destinate să devină importante centre culturale. Lunga întrerupere a legăturilor cu Constantinopolul a avut drept consecință deșteptarea la o nouă viață a tendințelor populare locale care și-au găsit o reflectare deosebit de strălucită în pictura de icoane, culmea artei naționale în vechea Rusie."[1]

Țările Românești se întemeiază, ca state independente și capabile să dezvolte o importantă politică sud-est europeană (în 1359 se întemeiază mitropolia Țării Românești sub juridicția directă a patriarhiei ecumenice din Constantinopol) cu ecouri universale, tot pe ruinele dominației păgâne, tătarii veniți pe meleagurile noastre chiar mai timpuriu. Aidoma marelui cnezat al Moscovei și în Țările Române. [2]

La începutul celei de-a două jumătăți a veacului XIII, *Moscova* era unul dintre cele mai sărace cnezate, dar poziția între alte cnezate rusești care puteau apăra sau măcar întîrzia nomazii să atace a făcut ca, odată cu domnia cneazului Danil Alexandrovici, fiul cel mic al lui *Alexandru Nevski*, legăturile cu nord-estul Rusiei, pe cursul Volgăi, la bunăstare și deci la o creștere a influenței, mulți, datorită poziției naturale și a condițiilor de prosperitate, venind să se stabilească aici. Al doilea centru important al Rusiei, *Tver*, în 1327 este pedepsit pentru omorîrea unor soli ai hanului, astfel, *Moscovei* îi revenea rolul de unificare a țărilor rusești. *Dmitri Donskoi* mută mitropolia de la Vladimir la Moscova: comparativ cu mutarea scaunului papal la *Avignon* în 1309, transferarea centrului religios al întregii Rusii la Moscova va însemna prestigiu. Victoria de la *Kulikovo* pune într-o lumină nouă puterea de la Moscova, Donskoi dorește o mai *mare autocrație,* desființează funcția de comandant al armatei, asasinează pe fiul ultimului șef, iar „contemporanii îl numește *țar*, cu toate că această titulatură a fost adoptată în mod oficial abia în timpul lui Ivan cel Groaznic", strănepotul lui Vasili cel Orb, tatăl lui Ivan al III-lea (socrul Elenei, fiica lui Ștefan cel Mare). Cnezii

[1] Viktor Lazarev, *Istoria picturii bizantine*, Vol. II, Traducere de Florin Chirițescu, Prefață de Vasile Drăguț, Biblioteca de artă, Arte și civilizații, Ed. Meridiane, Buc., 1980, pp. 224 ș. u.
[2] Dmitri S.Lihaciov, *Prerenașterea rusă, Cultura Rusiei în vremea lui Rubliov și a lui Epifanie Preaînțeleptul (Sfîrșitul sec. al XIV-lea – începutul sec. al XV-lea)* cu un cuvînt al *Autorului* la ediția română, traducere de Corneliu Golopenția, prefață și bibliografie de Dan Zamfirescu, studiu despre D. S. Lihaciov de V. P. Adrianova-Peretz, Biblioteca de artă, Arte și civilizații, Ed. Meridiane, Buc., 1975, p. 18.

BDD-A30588 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:41 UTC)

moscoviți au fost diferiți ca temperament, diferiți prin anii de domnie, supranumiți „cei groaznici" nu atît prin răutate, cît prin importanța crescîndă a stăpînirii „atît în interiorul, cît și în afara Rusiei". Important și admirabil este că „Nici un stat european din veacurile XIV și XV nu cunoaște o politică atît de clară, constant unitară și tenace, consacrată atingerii unor scopuri foarte îndepărtate. Toți cnezii moscoviți au fost stăpîniți de grija menținerii statului ca stat." Toți supușii, de la oamenii simpli pînă la meșteșugari, negustori, stăpînii funciari au început să fie adepții ideii feudale de a se constitui o forță centrală, puternică. Haosul de după pustiirile păgâne, seriile de intrigi, asasinate din Moscova și vecinătăți, o Europă cu Războiul celor Două Roze din Anglia, duc la o politică prevenitoare, dură, în privința rebelilor vasali.[3]

Nu personalitățile conducătorilor contau, principala grijă, constantă pentru toți, era unificarea Rusiei. Primul născut, băiat, desființa bătălia pentru succesiune[4], teritoriile nu mai erau fărîmițate, iar boierii, vasalii, au fost transformați în simpli executanți. Întinderea teritorială, dezvoltarea economică, mulțimea de meșteșuguri, amenințarea permanentă la toate granițele impunea o forță unită. Simpatia, dictată și de interesele comerțului, a proprietarilor și a meseriașilor se manifesta spontan la apariția țarului, atît la Novgorod totuși o „republică liberală" în aspirație[5], personalități și potențial economic, Tver sau Nijni Novgorod. „În tradiția, în „obiceiurile și moravurile" Rusiei premongole exista o forță de *stăpînire de sine*, care, numai ea putea fi opusă cu succes atmosferei destructive a jugului străin. O încredere dată de statornicia și unitatea de limbă și credință.

… Primele note din viitoarea simfonie stat-biserică: *a treia Romă*

Cei mai puternici erau cei din cnezatul *Vladimir-Zaleski,* care reprezenta întreaga Rusie și era recunoscut și de Bizanț. Singur, cneazul de aici era numit cu titlul de Mare cneaz al Vladimirului, aici veneau cnezii Moscovei pentru a fi sfințiți (precum regii Franței la Reims). Unitatea religioasă era un exemplu pentru unitatea laică, mai ales într-o perioadă de stăpînire tătară. Acum sunt mijirile viitoarei armonizări stat-biserică: *a treia Romă.*

Cnezii Tverului erau în întrecere cu cneazul Moscovei, dar Donskoi convinge Tverul să lase moștenirea Vladimirului tot Moscovei.[6]

„Tradițiile din arhitectură, literatură și cronografie au fost preluate de Moscova; obiectele de cult au fost aduse de la Vladimir la Moscova și considerate a fi cele mai de preț și importante obiecte liturgice ale Moscovei. Tot de aici a preluat Moscova și concepțiile politice care călăuzeau puterea marilor cnezi din Vladimir și importanța acestei preluări s-a dovedit a fi deosebit de eficientă și de semnificativă.

Încă din veacul al XIV-lea se remarcă, în politica dusă de cnezii Moscovei, o surprinzătoare capacitate de a privi în viitor. Țelurile lor (…) vor putea fi atinse abia în a doua jumătate a veacului al XVII-lea. Amintirea moștenirii de la Kiev prindea viață.[7]

Cnezii Vladimirului erau urmașii *cneazului Vladimir Monomahul al Kievului*[8] și purtau titlul de "Mare cneaz", pe care l-au purtat cei de la Kiev. Dar și cnezii Moscovei se considerau urmași ai lui Vladimir Monomahul, avînd deci pretenții asupra marelui cnezat de Vladimir. Doar avînd titlul de mitropolit „al Kievului" se putea avea putere spirituală asupra

[3] *Ibidem*, pp. 36-40

[4] Georges Duby, *Evul Mediu masculin*, traducere de Constanța și Stelian Oancea, Ed. Meridiane, Buc., 1992, p. 98.

[5] Konrad Onasch, *Civilizația Marelui Novgorod, Istoria culturală a unui vechi oraș rus și a ținutului lui de colonizare*, În românește de D.Marian, Cuvînt înainte de Dan Zamfirescu, Ed. Meridiane, Buc., 1975

[6] Circumstanțele primejdioase ființei spirituale și teritoriale conduc, în perioada Evului Mediu, nu neapărat spre „primul născut", se pune problema care dintre frați este cel capabil să organizeze viața și moștenirea pentru dăinuirea neamului respectiv. Totul printr-un sfat familial, toți rămânând uniți să apere, să ajute după pricepere. Aplicând o paralelă, „fratele" cu poziția cea mai favorabilă este Moscova…

[7] Dmitri S. Lihaciov, *Op. cit.*, p. 43.

[8] Charles Diehl, *Figuri bizantine*, Vol.I-II, traducere de Constantin Ionescu-Boeru, Ed. Prietenii cărții, Buc., 2001. Dar și art. cu admirabile fotografii, „Comori ascunse ale Kremlinului", www.historia

BDD-A30588 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:41 UTC)

tuturor ţărilor ruseşti din Lituania, Polonia, Tver şi Novgorod. Preluarea Kievului de către Moscova ca centru religios, avea la început caracter naţional, apoi asupra teritoriilor kieviene s-a ridicat dreptul de succesiune. „Cnezii din Moscova ridicaseră pretenţii asupra întregii moşteniri a lui Vladimir Sviatoslavici şi a lui Vladimir Monomahul, precum şi asupra întregii moşteniri cneziale a casei Rurik.” Lupta pentru succesiunea Kievului a dus la discuţii cu Lituania şi cu Polonia pentru teritorii ruseşti , dar şi la conducerea luptei împotriva Hoardei de Aur, astfel că moştenirea kieviană lua valoarea de simbol al libertăţii împreună cu cneazul Moscovei împotriva tuturor celorlalţi cnezi, bătălia pentru Smolensk, Poloţk, Cernigov, Kiev era bătălia pentru formarea unui stat rus.

*

În veacul al XIV-lea toată Europa stă sub semnul identităţilor naţionale. *Renaşterea* duce la epoca umanismului. Franţa dă semnalul pentru sfîrşitul fărîmiţării feudale, se naşte franceza medie; Italia , unde în secolul al XIV-lea rar auzeai o exprimare lipsită de sens, rivalizînd în corectitudine şi limpezime cu limba literară. Reazemul a fost găsit în antichitatea clasică, la strămoşii romani.

În Anglia, franceza normandă este eliminată oficial din administraţia engleză, anglo-saxonii împreună cu normanzii creînd naţiunea engleză, în 1362-64 Parlamentul discuta în limba poporului, engleza medie.

Se naşte limba literară germană, iar mişcarea husită ridică naţiunea cehilor la o conştiinţă n aţională. După secolul al IX-lea cînd discipolii „Apostolilor Slavilor”, Sf. Chiril şi Metodiu, alungaţi după moartea lui Metodie din Moravia de către catolici (Moravie distrusă la începutul (916-918) de năvălirile ungurilor), vin spre croaţi şi sîrbi, bulgari şi mai departe în Ţările Româneşti şi Rusia, urmează a doua etapă, printr-o nouă refugiere a generaţiilor de cărturari datorită bătăliei de pedepsire a bulgarilor din partea împăratului Vasile al II-lea Bulgaroctonul (sec. al X-lea) [9] conducî nd astfel şi Rusia, în secolele XIV şi XV, spre o cultură naţională, limba literară şi creaţia literară care au doar tema cristalizării unui stat. Clasicii antici nu sunt doar citiţi, admiraţi, ci şi simpatizaţi.

*Bizanţu*l studia pe *Homer, Platon şi Demostene*, finisau texte şi traduceau din latină în greacă, iar *Petrarca* a învăţat limba greacă de la celebrul Varlaam (a se aminti disputa sa cu Sf. Grigorie Palama pe tema energiilor necreate ale lui Dumnezeu).

Preocupările se diversifică, atente la personalitatea umană, asupra trăirilor şi a misterelor.

Apare la ruşi gustul pentru lux, blana de castor, apoi perlele, rubinele şi smaraldele împodobesc hainele brodate cu fir de aur. Petrecerile, evenimentele familiale sunt prilejuri pentru belşug culinar. Celulele sociale, familia, neamul în particular şi la general păstrează vitalitatea şi speranţa. Vestimentaţia cu „mesaje” cromatice (roşul aprins predomină, remarcat la cismele scurte de modă apuseană, purtate dealtfel şi de Ştefan cel Mare, care semnifică putere/forţa/influenţa)

Arhitectura poartă semnele puterii şi hotărîrii de apărare. Mânăstirile sunt paznicii şi oştenii hotarelor. Lemnul ars de invadatori este înlocuit cu piatra, iar Kremlinul (Piatra albă, cum mai era cunoscut, datorită materialelor folosite) desăvîrşit de Ivan al III-lea, dă tonul. Se caută stilul construcţiilor din epoca premongolă.

Cărturarii slavi formau elita care păstra moştenirea bizantină, dar nu mecanic ci doar sub semnul unor nevoi spirituale, proprii realităţii şi zestrei de valori ale fiecărui popor de la sud sau nord de Dunăre.

Pictura de inspiraţie bizantină paleologă îşi are reprezentanţii prin *Teofan Grecul, AndreiRubliov.*Creaţia lui Rubliov redă trăirile umane, individualitatea sa, mişcarea corpului

[9] Preot prof. dr. Ioan Rămureanu, *Istoria bisericească universală*, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, Buc., 2004, pp. 22-31 ş.u.

BDD-A30588 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:41 UTC)

este redată în chip armonios , cu grație și eleganță, culorile delicate.„Opera lui Andrei Rubliov degajă un optimism reținut, temperat, o bucurie interioară" se degajă un umanism rafinat. „La Bizanț figura umană a rămas în centrul preocupărilor artistice", transcendentalul căutat nu a osificat, abstractizat niciodată imaginea artistică. Ceea ce a distrus cruciada a IV-a în 1204 în Constantinopol, încearcă să se restaureze odată cu anul 1261, prin preocuparea niceeană de reactivare a tradiției grecești, pentru că tot „Numai la Constantinopol au putut să se cristalizeze definitiv într-un stil desăvîrșit tendințele creatoare izolate ale Orientului creștin. Ca întotdeauna, și de data aceasta Constantinopolul a reunit într-un sistem bine închegat tot ceea ce în cursul primei jumătăți a secolului al XIII-lea nu-și găsise încă formele de expresie artistică destul de clare și de precise."[10]

Dacă s-a reușit, demonstrația este în opera lui Teofan Grecul, invitat la Novgorod:

„El este primul și în același timp ultimul artist bizantin dotat cu o personalitate puternică. Fiind impulsionat de principiile picturale ale artei paleologe, el duce aceste principii la extrem. Ajuns în Rusia s-a simțit mai liber (…) i s-a deschis un cîmp foarte larg de activitate pe care nu-l mai putea găsi în Bizanț, care se găsea acum într-o rapidă decadență (…) s-a sustras copleșitoarei reacții „academice" care era în contrast cu gusturile și cu înclinațiile sale personale".

Se întîmpla în primele decenii ale secolului al XV-lea, cînd Europa era copleșită de erezii.

„Privind sfinții reprezentați de el, mulți își aminteau poate tocmai ceea ce ei înșiși suferiseră. Teofan a reușit, cu o mare pătrundere artistică și cu o claritate fără precedent, să încarneze în sfinții săi acele idealuri contradictorii care erau aum pe cale de destrămare și care au fost supuse, în cursul deceniilor imediat următoare, la o fundamentală revalorificare" [11]

Tema *Troiței* (icoana Sfintei Treimi pictată de A. Rubliov) este pur religioasa, dar aduce aspirația de înțelegere și unificare, maturizată de suferința momentelor grele ale vieții. Din icoană ne vorbește contemplația, tristețea liniștită și împăcată, legatura cu mistica isihaștlor, rugăciunea inimii care eliberează personalitatea umană de spiritul corporativ al Evului Mediu. Nu este teama de dumnezeire, nimic înfricoșător. Culorile luminoase, curate, transparența și claritatea aduc bucuria frumuseții iar undeva, în spatele ținutei aproape plutitoare a îngerilor se simte o forță reținută, seninătate și lumină. *Prietenia* ca valoare antică se redescoperă în uniunea din Troiță ca și în viața pictorilor iconari dela Epifanie Preaînțeleptul, la Teofan Grecul, de la Andrei Rubliov la Daniile Ciornîi.[12] Biserica *Bunavestire* din Kremlin este pictată de Teofan.

*

În Țările Române joacă un rol însemnat în viața culturală legătura permanentă cu slavii sud dunăreni. Meșterii găsesc la români, precum în Bulgaria și Serbia, spațiu de creație; și la noi, bisericile și mănăstirile (Curtea de Argeș, Cozia) amintesc de frescele și mozaicurile de la Karyie Djami.

Legăturile cu Constantinopolul nu slăbesc nici după cucerirea otomană, la români se afla refugiul pentru sîrbi și bulgari, aici se puteau găsi, pune la adăpost, texte copiate sau manuscrise salvate de la distrugerea păgână. „Mai precis, că o parte din manuscrisele slavone în care erau copiate scrierile bizantine traduse la sud de Dunăre, precum și operele cărturarilor sud-slavi, n-au venit direct, ci prin *mijlocirea còpiilor cărturarilor români ".* [13] Savantul cercetător al literaturii române vechi, *Emil Turdeanu*, prin studiile sale

[10] Viktor Lazarev, *Op. cit.*, pp. 168-171
[11] Viktor Lazarev, *Op. cit.*, vol.III, pp. 28 ș.u.
[12] Dmitri S. Lihaciov, *Op. cit.*, pp. 210-220.
[13] *Ibidem*, p. 15.

BDD-A30588 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:41 UTC)

demonstrează că Moldova și Țara Românească, ca state independente (cu prețul doar de ele știut!), în sec. XIV-XVI au dezvoltat o importantă cultură scrisă în limba slavonă, operă a cărturarilor români iar nu a refugiaților sud dunăreni. Copii, unice, ale unor manuscrise demult pierdute (cum este singura *cronică bulgară scrisă de Vladislav Grămăticul (sec. XIV-XV), copia lui Isaia, călugăr român de la Mân. Slatina și sfetnic al lui Ion Vodă cel Viteazul; apoi, din ordinul mitropolitului Atanasie Crimca – primul portretist român, cărturar și miniaturist, ctitor al Mân. Dragomirna* „popa Manuil din Suceava a început să copieze versiunea slavonă (singura cunoscută!) a *Cronicii bizantinului Simeon magistrul și logofătul (...) Manuscrisul popii Manuil este unicul* cunoscut azi din această versiune și, ca atare, a stat la baza ediției din 1905 publicată de doi savanți ruși la Petersburg și reprodusă după metoda „reprint" la Londra; apoi, descoperit de episcopul *Antonie Plămădeală,* este prețiosul *Sbornic al lui Gherman*, copiat în 1359 în Bulgaria și păstrat timp de secole la mînăstirea Slatina din Moldova, a fost transferat la Biblioteca Patriarhiei Române și făcut cunoscut în 1960 specialiștilor slaviști.

> „S-a arătat de slaviști reputați ca Andre Mazon, că românii, vorbind o limbă total deosebită de slavona folosită doar ca limbă străină, de cultură, au fost păstrătorii cei mai fideli ai purității textelor medio-bulgare.În timp ce cărturarii sud-slavi erau înclinați să introducă formele limbii vorbite, alterînd limba în care fuseseră scrise, iar cărturarii ruși le transpuneau automat în redacția rusă a slavonei, cărturarii români, pentru care medio-bulgara era un fel de latină medievală, o limbă moartă și străină, învățată din cărți, păreau cu sfințenie formele inițiale, ba chiar transcriau modelele defectuoase într-o curată și „academică" medio-bulgară."[14]

Tocmai pentru acest respect/acuratețe pentru litera manuscrisului, Mazon a folosit pentru povestirea „*Împăratul Nichifor Focas și crîșmăreasa Teofana*" (Paris, Colecția de texte a Institutului de studii slave) un manuscris de secol XVI descoperit de *Hasdeu* și aflat actualmente la Arhivele Statului din București.

Corespondența *Sf. Nicodim de la Tismana* (în trei epistole i se răspunde la întrebări) cu *patriarhul Eftimie de Tîrnovo*, permanentele danii ale domnitorilor români către Mt. Athos, schimbul de cunoștințe dintre călugării ruși în drum spre *Athos și Constantinopol* cu cei autohtoni favorizau achiziționarea, copierea, punerea la adăpost a manuscriselor rare.[15]

> „Cine examinează pătrunderea succesivă și răspîndirea operei lui Eftimie la români constată că din sbornicele lui Gavriil Uric și din cele descoperite de Ion Iufu copiate în prima jumătate a sec. al XV-lea, lipsește tocmai opera ce va dobîndi puțin mai tîrziu cea mai mare celebritate: *Panegiricul luiConstantin cel Mare*. Este o legătură directă între porunca lui Ștefan cel Mare de a se copia acest panegiric în sbornicul de la Putna și climatul de cruciadă creat de voievod, care se vedea pe sine un nou Constantin luptînd împotriva „păgînului". Același voievod a poruncit să se picteze, la biserica din Pătrăuți, cunoscuta „cavalcadă" ce-l reprezintă pe Constantin cel Mare purtînd în mînă crucea și călăuzit de acei sfinți militari despre care în cronica lui Ștefan cel Mare se spune că i-a ajutat voievodului să-i înfrîngă pe turci. Deci, scrierea lui Eftimie, compusă ea însăși într-o vreme de amenințare pentru statul bulgar, a răspuns unei aspirații românești, devenind foarte populară. Ea a fost integrată și în *Învățăturile lui*

[14] *Ibidem*, p. 17.
[15] *Ibidem*, p. 23.

BDD-A30588 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:41 UTC)

> *Neagoe Basarab*, iar în 1704 a fost tradusă în limba română. O altă operă a lui Eftimie s-a detașat la fel din corpusul inițial, parcugînd o traiectorie proprie în cultura română: *Viața Sfintei Paraschiva cea Nouă*. Faptul se datorește transferării moaștelor acestei sfinte la Iași, ceea ce l-a determinat pe mitropolitul Varlaam să prelucreze în românește opera cunoscută a lui Eftimie și să o includă în celebra sa *Carte românească de învățătură*, tipărită la Iași în 1643"[16]

Avem textele originale din secolelele XV-XVI „scrise de români în slavonă (*Letopisețul Moldovei*, scris din porunca și sub supravegherea lui Ștefan cel Mare, *Învățăturile lui Neagoe Basarab,* cronicile lui Macarie, Eftimie și Azarie" adunate de P. P. Panaitrescu în vol. *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI,* sunt un material elocvent pentru studiul procedeelor stilistice proprii ultimei etape de înflorire a literaturii bizantine și sud-slave. „ Învățatul bulgar *Stoian Romanski* a calificat *Învățăturile lui Neagoe Basarab* drept „ce mai bună operă pe care ne-a dat-o literatura de limbă slavă a timpului acela"[17] . Lucrarea lui Neagoe este echivalentul în scris a lucrărilor lui *Rubliov*, sau a picturilor de pe pereții *Voronețului, Humorului, Moldoviței, Suceviței*, care înseamnă o epocă în istoria picturii universale.

> „Neagoe este cel mai mare scriitor al întregii „Prerenașteri răsăritene", autorul singurei scrieri din această arie care poate figura printre marile creații literare ale veacului al XVI-lea *european*. Iar cel ce cunoaște monumentalele sale *Învățături* va încerca (…)" surpriza „cît de clar se pot identifica, în opera voievodului român, cele mai prețioase trăsături ale epocii.
>
> Neagoe își depășește însă confrații literari din vecini, deoarece el trece dincolo de faza „Prerenașterii" datorită condiției unei individualități geniale, reușind să pună cultura română la nivelul culturii Renașterii occidentale prin căutările unei noi sinteze umane. Neagoe, care nu cunoaște pe clasicii antici, dar este hrănit din umanismul bizantin al veacului al IV-lea, în special din Ioan Hrisostom (pe care îl cultivau și umaniștii apuseni în frunte cu Erasmus!) reușește să transgreseze canoanele stilului artificios și ale „psihologismului abstract" și să ne dea una din acele creații geniale profund personale și pe deasupra școlilor, înrădăcinată în cele mai adînci cute ale eternului omenesc."[18]
>
> „Neagoe a întemeiat definitiv, în conștiința întregii lumi creștine din imperiu, ideea că românii continuă tradiția împărăției creștine robite de turci și că aici este refugiul și centrul rezistenței tuturor"[19]

„Acest Marc Aureliu al Țării Românești, principe și filosof" cum îl numește *B. P.Hasdeu*[20], a demonstrat, prin conduită, intuiție în adevărata dăinuire – prin cultură și artă, geniu literar de esență filocalică, totodată oștean și om politic confirmă, dincolo de orice îndoială, ideea de *basileu (1512-1521) la Tîrgoviște în Țara Românească*[21]. Domnitorii Matei Basarab, Vasile Lupu, Mihai Viteazul, Sfinții Martiri Brîncoveni, *cel demn de a*

[16] *Idem.*
[17] *Ibidem,* p. 19.
[18] *Ibidem,* p. 20.
[19] Arhimandrit Ciprian, *Sfinții români și apărători ai legii strămoșești „Binecredinciosul Voievod NeagoeBasarab*", EIBMBOR, Buc., 1987, pp. 611 ș.u.
[20] *Idem*
[21] Sensibilă coincidență – se stinge, precum basileul poeziei românești, Mihai Eminescu, la numai 39 de ani…

BDD-A30588 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:41 UTC)

conduce un imperiu[22] - Ștefan cel Mare și Sfînt, îi stau alături în istorie și în evlavia românilor.

*

Unitatea de credință, de influență și creație bizantină face din Răsărit nu doar înțeles geografic, cît mai ales înțeles al *Ortodoxiei.*

Tenacității urmașilor spirituali ai Bizanțului, restul Europei, care nu a cunoscut ravagiile trecerilor hoardelor mongolo-tătare, această „Europă Orientală, strivită pînă în timpurile moderne de popoarele venite din stepă și de turci. Să se întrebăm, o clipă, care ar fi fost soarta Rusiei fără pecenegi și fără mongoli" (…).

Dacă idealul de unificare în Prerenașterea italiană era *Prima Romă*[23], în Prerenașterea sa, Răsăritul, în speranța unei coaliții cruciate, cu toate energiile creatoare, gîndea la Roma împăratului Constantin cel Mare…

Occidentul s-a bucurat de o extraordinară imunitate[24] tocmai datorită acestor popoare răsăritene, între care românii „au rămas singurii moștenitori ai romanității orientale"…[25]

BIBLIOGRAPHY

BLOCH, Marc, *Societatea feudală, vol. I, Formarea legăturilor de dependență, T*raducere de Crstiana Macarovici, postfață de Maria Crăciun, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1996

DIEHL, Charles, *Figuri bizantine*, vol.I-II, Traducere de Constantin Ionescu-Boeru, Ed. Prietenii cărții, Buc., 2001.

GOROVEI, Ștefan S., SZEKELY, Magdalena, *Princeps Omni Laude Maior O istorie a lui Ștefancel Mare*, Carte tipărită cu binecuvîntarea Înalt Prea Sfințitului PIMEN, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, Centrul de Cercetare și Documentare „Ștefan cel Mare" al Sfintei Mănăstiri Putna, Ed. Mușatinii, Sfînta Mănăstire Putna, 2005.

LAZAREV, Viktor, Istoria picturii bizantine, vol. I și III, Biblioteca de artă, Arte și civilizații, Traducere de Florin Chirițescu, Prefață de Vasile Drăguț, Ed. Meridiane, 1980

IBIDEM, *Originile Renașterii italiene Protorenașterea*, Biblioteca de artă, Arte și civilizații, Traducere și prefață de Vasile Florea, Ed. Meridiane, 1983

ONASCH, Konrad, *Civilizația marelui Novgorod, Istoria culturală a unui vechi oraș rus și a ținutului lui de colonizare*, În românește de D. Marian, Cuvînt înainte de Dan Zamfirescu, Ed. Meridiane, 1975

*** PATRIARHIA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE, *Sfinți români și apărători ai legii strămoșești „Binecredinciosul Voievod Neagoe Basarab"*, de Arhimandrit Ciprian, EIBMBOR, Buc., 1987.

RĂMUREANU, Ioan, Preot, prof. dr., *Istoria Bisericii Universale*, EIBMBOR, Buc., 2004

LIHACIOV, Dmitri S., *Prerenașterea rusă, Cultura Rusiei în vremea lui Rubliov și a lui EpifanieP*reaînțeleptul *(sfîrșitul sec. al XIV-lea – începutul sec. al XV-lea)*, cu un cuvînt al *Autorului* la ediția română, Traducere de Corneliu Golopența, prefață și bibliografie de Dan Zamfirescu, studiu despre D. S. Lihaciov de V. P. Adrianova-Peretz

Alte surse

[22] Ștefan S. Gorovei, Maria Magdalena Székely, *Princeps omni laude maior O istorie a lui Ștefan cel Mare*, Carte tipărită cu binecuvântarea Înalt Prea Sfințitului PIMEN, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, Centrul de cercetare și documentare „Ștefan cel Mare" al Sfintei Mănăstiri Putna, Ed. Mușatinii, 2005, pp. 520 ș.u.

[23] Viktor Lazarev, *Originile Renașterii italiene Protorenașterea*, trad. și introducere de Vasile Florea, Biblioteca de artă, Arte și civilizații, Ed. Meridiane, 1983, pp. 65-71

[24] Marc Bloch, *Societatea feudală, vol.I, Formarea legăturilor de dependență*, trad. de Cristiana Macarovici, postfață de Maria Crăciun, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1996, p. 77.

[25] Academicianul Ioan-Aurel Pop, Seria „100 de adevăruri istorice", ep. II „*Cu ce ne individualizăm*?",TRINITAS TV, toate episoadele se pot găsi pe site-ul www.trinitas.live

BDD-A30588 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:41 UTC)

www.historia „Din comorile ascunse ale Kremlinului”
www.trinitas.live Academicianul Ioan-Aurel Pop „100 de adevăruri istorice”, ep. II „ Cu ce ne individualizăm ?”

BDD-A30588 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:41 UTC)